

prtju razstave. PAM se je odločil, da zaradi samega ozračja pripravi otvoritev razstave v eni od nekdanjih proizvodnih dvoran TAM-a, ki je danes prazna, nema in gluha sameva sredi porajajočega se novega poslovnega središča na Teznu. Prostori v PAM-u bi bili zaradi pričakovanega obiska na otvoritvi pretesni. Otvoritev je privabila več kot 300 ljudi; v več kot uro trajajočem programu so z nagovori in analizami sodelovali – poleg PAM-a in nekaterih avtorjev proslave – tudi predstavnik mestne oblasti ter nekateri nekdanji in današnji vodilni poslovnega sistema TAM. K nostalgичnemu razpoloženju tamovcev so pripomogli kadri iz filma *TAM – umrli gigant*, ki ga je Bojan Labovič posnel pred leti v spomin na slavne dni tega pomembnega gospodarskega sistema v Mariboru.

Katalog ob razstavi je zaradi okrogle, šestdesete obletnice uradne razglasitve TAM-a dobil ime zbornik, saj se je zanj nabralo precej pisnega gradiva, tako spominskega kot študijskega. Tako bo prihodnjim raziskovalcem povojnega gospodarskega razvoja in ob osamosvojitvi padca Maribora lahko koristil kot bogato napotilo in smernica za poglobljeno raziskovalno in znanstveno delo. Avtorji v zborniku so: dr. Slavica Tovšak, Šest desetletij od začetkov Tovarne avtomobilov Maribor; mag. Martin Prašnički, Oris glavnih razvojnih mejnikov in proizvodov Tovarne avtomobilov Maribor; Stanislav Ajdič, Nekateri tehnični ustvarjalci v Tovarni avtomobilov Maribor; Anton Vagner, Kooperanti Tovarne avtomobilov Maribor; Jure Maček, Tovarna avtomobilov in motorjev v obdobju prve petletke; mag. Martin Prašnički, Vodilni kadri v Tovarni avtomobilov Maribor – direktorji in uprave; Gorazd Bende, Nekoč TAM, danes cona Tezno; Izbrani dokumenti z razstave; Seznam razstavljenih dokumentov in predmetov; Stanislav Ajdič, Drobni zapisi iz kronike.

Martin Prašnički

Jure Maček, Metalna Maribor: sledovi mariborskega gospodarstva v arhivskem gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor, Pokrajinski arhiv Maribor, Katalogi XXV, 76 strani;

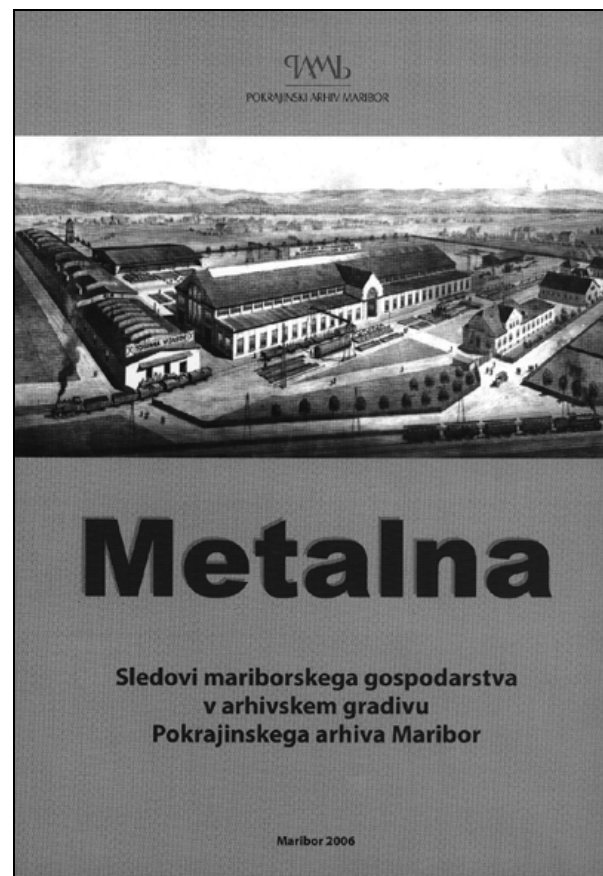
razstava v razstaviščih Archivum in Had, avtorji: Jure Maček, Sabina Lešnik, mag. Borivoj Breže, 26. september 2006 do 7. december 2006

Pokrajinski arhivi Maribor je v letu 2006 začel niz razstav Sledovi mariborskega gospodarstva v arhivskem gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor; razstave predstavljajo preteklost mariborskega gospodarstva v obdobju rasti in razvoja.

Maribor in njegovo ožje zaledje sta bila v preteklosti izrazito industrijsko naravnana in zato ni naključje, da so se prav tukaj razvila podjetja, ki so s svojo dejavnostjo in rezultati Slovenijo in nekdanjo Jugoslavijo uvrščala v krog pomembnih in zanesljivih, ne le evropskih, temveč tudi zunajevropskih partnerjev. Zato je bilo za mariborsko območje obdobje, ko je začela usihati moč mariborskih velikanov, kot so npr. Metalna, Tovarna avtomobilov Maribor, Mariborska tekstilna tovarna, Hidromontaža idr. eno najbolj pretresljivih, zaradi prenehanja proizvodnje, pa tudi zaradi množice zaposlenih, ki je izgubila delo in se znašla na robu eksistence.

Eden izmed razlogov za pripravo serije razstav je tudi dejstvo, da arhivski fondii s področja gospodarstva v Pokrajinskem arhivu Maribor zavzemajo posebno mesto, saj je število le-teh med vsemi arhivskimi fondii in zbirkami največje. Fondii s področja gospodarstva namreč predstavljajo kar 31,8% vsega gradiva in 25,3% vseh fondov in zbirk.

Razstave o propadlih mariborskih velikanih predstavljajo podjetja in njihovo zgodovino na podlagi arhivskega gradiva, hkrati pa pri njih sodelujejo tudi ljudje, ki so sodelovali v delovnem procesu in ga zaznamovali. Ob vsaki od razstav Pokrajinski arhiv Maribor javno povabi nekdanje zaposlene, naj prispevajo tudi dokumente, ki jih morda še hranijo doma

ter tako zapolnijo vrzeli, ki jih predstavljajo manjkajoči podatki. Med arhivskim gradivom podjetij je namreč tudi velika količina slikovnega gradiva, ki ni označeno. Obiskovalci razstav imajo tako možnost dodati informacije o času, ljudeh in objektih na slikah.

Kot prva v seriji razstav je bila izbrana Metalna, Splošna stavbena družba, ki je zaznamovala Maribor – tako prostor kot tudi zgodovino. S svojim proizvodnim programom – dvigali v pristaniščih, industrijskimi dvigali, žerjavi, zapornicami v elektrarnah, tlačnimi cevovodi – je bila navzoča v vsem svetu. Avtorja razstave sta prikazala zanimivejše smeri razvoja Metalne od njenega nastanka leta 1921 pa do sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je bila na podlagi uvajanja samoupravnih odnosov v gospodarstvo in združevanja dela preoblikovana v posamezne temeljne organizacije združenega dela. Le-te so delovale kot samostojne pravne osebe do konca leta 1989. Takrat so jih formalno ukinili in združili v enovito podjetje Metalna, d.d.

Ob razstavi je izšel tudi katalog. Strokovna besedila so prispevali Jure Maček, dr. Slavica Tovšak ter mag. Borivoj Breže. Katalog predstavlja zgodovino Metalne od ustanovitve do sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Večjo pozornost je avtor Jure Maček posvetil ustanovitvi in prvim letom delovanja, zlasti pa obdobju ponovne uvedbe proizvodnje in delovanja v prvih letih novega političnega in ideološkega sistema po drugi svetovni vojni. Dr. Slavica Tovšak je v uvodnih besedah poudarila pomen gospodarstva in arhivskega gradiva s področja gospodarstva za Maribor in njegovo preteklost. V svojem prispevku je obravnavala problematiko prevzema tehnične dokumentacije Metalne Maribor in njenih naslednic (prevzelo jo je podjetje Montavar metalna nova, d.o.o. pri katerem je Pokrajinski arhiv dejavno sodeloval). Mag. Borivoj Breže, univ. dipl. inž. metal., višji kustos za tehniško dediščino v Muzeju narodne osvoboditve Maribor, je predstavil nekaj izvirnih zamisli sodelavcev Metalne, ki so se kazale v njenih konstrukcijah in so na področju hidromehanske opreme in transportnih naprav vzbujale pozornost mednarodne strokovne javnosti. V katalogu so objavljeni tudi izbrani dokumenti z razstave ter seznam vseh razstavljenih dokumentov.

Kot pravni naslednik Metalne se v katalogu predstavlja tudi podjetje Montavar metalna nova, d.o.o., ki nadaljuje tradicijo Metalne. Kot poslovni sistem v Mariboru in okolici zaposluje okoli 900 ljudi. Podjetje Montavar metalna nova, d.o.o. je prevzelo v hrambo celotno tehnično dokumentacijo podjetja Metalna in jo hrani v skladu z zahtevami pristojnega arhiva od leta 2005.

Nina Gostenčnik

Ivanka Zajc Cizelj, Občinski komite Zveze socialistične mladine Slovenije Šentjur pri Celju 1960–1991, Zgodovinski arhiv Celje, Inventarji 11, Celje 2007, 179 strani

*"V ZSM se usposabljam za bodoče življenje"*¹

V času brez papirja, ko se tudi arhivisti s svojimi pomagali vedno bolj selimo v virtualna vesolja binarnega kaosa, je prišel med poklicne kolege in vedoželjno občinstvo nov inventar iz istoimenske zbirke, ki je pred dobrimi dvajsetimi leti pomenila prvi poskus predstavitve celjskih arhivskih dragotin uporabnikom.

Dr. Ivanka Zajc Cizelj se pri svojem strokovnem delu v Zgodovinskem arhivu Celje (ZAC) ukvarja ne le s šolstvom, ampak tudi z gradivom ustvarjalcev, ki zadeva nekdanje družbenopolitične organizacije, in prav njeni pobudi, trudu (ter nesebični udarniški pomoči sodelavcev!) gre zahvala za več deset tekočih metrov novih prevzemov. Z "izbruhom" svobode je bilo namreč treba čez noč razčistiti s preteklostjo; čistilne akcije so se "družbenopolitični delavci na terenu" lotili s pravo brigadirsko vnemo. Gradivo zvezde vodnice delavskega razreda in njenih satelitov, ki

¹ Ivanka Zajc Cizelj: Občinski komite Zveze socialistične mladine Slovenije Šentjur pri Celju 1960–1991. Celje: Zgodovinski arhiv, 2007, str. 49.